

О. В. Поліщук¹
С. В. Репінський¹
А. В. Слабкий¹

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

¹Вінницький національний технічний університет

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігаються серйозні кризові тенденції, що потребують від людей радикальних змін щодо ставлення до власної життєдіяльності. Інакше, негативні зміни та перетворення навколишнього середовища можуть призвести до соціальних й екологічних катастроф. Так, за даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2015 році в Україні зареєстровано 148 надзвичайних ситуацій (далі – НС), які, відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010, розподілилися на: НС техногенного характеру – 63; НС природного характеру – 77; НС соціального характеру – 8. Унаслідок цих НС загинуло 242 особи (з них – 40 дітей) та 962 особи постраждало (з них – 422 дитини) [1]. За 2015 рік на виробництві в результаті нещасних випадків постраждало 4260 осіб, зокрема, 375 осіб – зі смертельними наслідками [2].

Крім того, на дорогах України в тому ж році сталося більше 153 тисяч транспортних аварій, у яких більше 32000 осіб травмовано, а 4483 особи загинуло [3]. Сумною є також статистика, пов'язана зі зростанням наркоманії, отруєнням алкоголем, загибеллю людей у побуті та під час інших видів діяльності. Таким чином, населення, намагаючись реалізувати права і свободи особистості, забуває про власну безпеку й безпеку оточуючих, нівелюючи дію створюваного віками механізму самозбереження, в основу якого покладено присутність у людини об'єктивного розуміння основ безпечної життєдіяльності. Отже, проблеми безпеки постають перед всіма нами щодня, оскільки, включаючись у трудову, навчальну, суспільну чи іншу діяльність, ми маємо знати й передбачати можливі негативні результати своїх дій відносно нашого середовища існування.

Питання підготовки сучасної молоді до безпечної життєдіяльності та формування в неї культури безпеки життєдіяльності досліджувало багато вчених-педагогів, серед яких: В. Акімов, Л. Буєва, В. Березуцький, Ю. Бойчук, Ю. Воробійов, В. Гафнер, С. Гвоздій, В. Девисілов, С. Дембіцька, О. Запорожець, М. Зоріна, Ю. Іванов, І. Кобилянська, О. Кобилянський, Л. Коженевський, В. Мельник, В. Михайлюк, В. Мошкін, Н. Лизь, І. Немкова, О. Пуляк, В. Сапронов, Л. Сорокіна, Р. Цаліков, О. Шароватова, Л. Шершнев, С. Якушева, З. Яремко та інші.

Зокрема, В. Сапронов вважає, що «для вироблення адекватних принципів життєдіяльності суспільство потребує інструменту розуміння та передбачення світової динаміки з небувалим наростанням масштабів загроз людині» [4], а на думку Л. Коженевського, «безпека – головна потреба окремої людини і суспільних груп, а також їхня найважливіша мета» [5]. Отже, безпека – це явище суспільне, політичне, економічне, культурне, юридичне, екологічне, але при цьому чинник екзистенціальний і життєво індивідуальний.

Ступінь вивчення та вирішення проблеми формування безпосередньо культури безпеки життєдіяльності учнів та студентів залишається недостатнім. Однак формування культури безпеки та виховання несхильної до надмірного ризику особистості, яка адаптована до адекватних дій у надзвичайних та екстремальних умовах, є важливою властивістю людства – основою існування суспільства загалом.

Результати дослідження

Важливим чинником формування знань з безпеки життєдіяльності є створення умов для усвідомлення необхідності створення безпечних умов власної життєдіяльності і, зокрема, під час отримання освіти. Це зумовлено: по-перше, інтенсифікацією навантаження інформаційним пото-

ком і соціально-економічним тиском, спричиненим змінами в суспільній діяльності, що значно впливають на фізичний, психічний стан і розуміння власного соціального положення студентів; по-друге, необхідністю формування компетенцій у сфері безпеки життєдіяльності й підготовки фахівців, які здатні до безпечної діяльності та прийняття об'єктивних і раціональних рішень у повсякденній та професійній діяльності.

Освіта має бути безпечною за своїм змістом, технологією і формами організації управління. Для організації ефективного отримання вищої освіти доцільно включити такі підходи щодо формування знань з безпеки життєдіяльності в студентів:

- – забезпечення усвідомлення студентом у сучасному суспільстві як особистості, що дозволить забезпечити процес формування знань з безпеки життєдіяльності, а освітньому закладу дозволить сформувати позитивну характеристику та авторитетне положення в освітній галузі;

- усвідомлення студентом необхідності забезпечення власної діяльності під час навчання відносно всіх компонентів навчально-виховного процесу, що також закладе підґрунтя для безпечної життєдіяльності освітньої установи;

- забезпечення відкритості й вільного доступу до інформації про стан освітнього процесу формування знань з безпеки життєдіяльності в студентів;

- формування у студентів самомотивації з освоєння принципів безпечної життєдіяльності;

- отримання освіти на умовах взаємної згоди й відповідальності студента, спільноти й держави щодо забезпечення безпечної життєдіяльності всіх учасників навчального процесу.

Запропонована О. Писарем сукупність підходів до формування й поглиблення знань з безпеки життєдіяльності в студентів забезпечує [6]:

- системну цілісність освітньої бази, форм та методів викладання, умов життєдіяльності освітньої установи; захищеність життєво важливих інтересів у всіх суб'єктів педагогічного процесу;

- соціально-економічні та правові гарантії реалізації конституційних прав і свобод студентів та викладачів;

- формування цілісних інтегральних рис і характеристик особистості, що чинитимуть вагомий вплив на її життєздатність;

- комплексний характер управління процесом формування базових і поглиблених знань з безпеки життєдіяльності студентів на основі пріоритетності прав на безпечну життєдіяльність;

- засвоєння, усвідомлення й розвиток світоглядних основ і компетенцій у сфері безпеки життєдіяльності, готовність до поведінки, що не становитиме небезпеку для особистості й оточуючого життєвого середовища.

1. Навчальний процес формування знань з безпеки життєдіяльності в студентів містить усвідомлення й засвоєння світоглядних основ і компетенцій у сфері безпеки життєдіяльності, формування принципів безпечної діяльності, що мають бути реалізовані через систему спеціально розроблених й організованих практичних занять, спрямованих на засвоєння й усвідомлення знань, умінь і навичок щодо розв'язання задач та проблем, які вимагають прояву компетентності у сфері безпеки життєдіяльності. М. Головка, О. Писарь та Н. Пугачева вважають, що для досягнення ефективного процесу формування знань з безпеки життєдіяльності студентів потрібно забезпечити [7, 8]:

1) формування самоспонування до безпечної життєдіяльності: забезпечення повноцінного формування непохитного ставлення до визначення власної позиції в системі соціальних відносин і об'єктивній оцінці соціальних взаємовідносин; засвоєння пріоритетних та найбільш об'єктивних критеріїв оцінювання ситуації щодо прийняття рішень з її розв'язання, розробки стратегії дій; освоєння типових підходів, які дозволяють приймати найбільш ефективні й взаємовигідні рішення під час взаємних відносин із суспільством, навколишнім середовищем і забезпечувати власну й соціальну безпеку. До методів формування в студентів мотивації щодо вивчення дисципліни можуть належати: предметні олімпіади; участь у студентських наукових конференціях (регіональних, всеукраїнських, міжнародних), у форумах, грантах; підготовка в межах навчальних дисциплін інформаційно-реферативних робіт, доповідей; участь у семінарах, які розкривають проблеми безпечної життєдіяльності; організація різноманітних видів практичних занять і використання в навчальному процесі інтегрованих форм освіти, що спрямовані на набуття знань, умінь і навичок як щодо прогнозування й усунення або уникнення небезпеки, так і щодо організації особистої й колективної безпеки;

2) покращення методологічної культури науково-викладацького складу для максимально ефективного залучення в навчальний процес методичних досягнень та способів формування знань з безпеки життєдіяльності в студентів. Викладачі – це фахівці, які впливають на студента своїми

особистісними якостями, різноманітними досягненнями в науковій та освітній діяльності й ефективно узгоджують ведення навчально-виховного процесу з науковою роботою та дослідженнями, що дозволяють розвивати в студентів здатність й бажання усвідомлювати основи й підгрунтя процесів, які відбуваються у природному та антропогенному середовищах; а також співпрацюють зі студентами на основі базових принципів освіти, що спрямовані на комплексну підготовку фахівців відповідної кваліфікації, а також на духовне становлення й формування особистості. До основних складових методологічної культури належать: володіння останніми досягненнями в методології, здатність та уміння застосовувати сучасні принципи, технології, методи й засоби навчання у вищих навчальних закладах; володіння сучасними підходами з організації навчання й формування педагогічного процесу; творчий підхід до розв'язання завдань, що постають перед педагогікою на сучасному етапі; знання основних проблем сучасної освіти; розуміння структури знань та їхньої логічної взаємопов'язаності й забезпечення їхньої взаємоузгодженості; відчуття основних тенденцій і напрямків розвитку знань, володіння засобами й методами їхнього добування і вираження; діалектичне й системне мислення, сформованість творчого ставлення до професійної діяльності, присутність зацікавленості в самовдосконаленні, обізнаність і компетентність у різних сферах пізнання, у теорії й методиці предмета;

3) організацію системи навчання на основі міжпредметних взаємопов'язувальних механізмів, взаємоузгодженості форм навчання й виховання, спрямованої на формування в студентів комплексного та різнобічного уявлення про безпеку життєдіяльності, умінь і навичок її забезпечення, передбачення, ідентифікування й запобігання або усунення небезпеки; розвиток багатогранних характеристик особистості студента. Нові навчальні курси мають забезпечувати цілісність навчального змісту, що можна досягти шляхом забезпечення присутності змістовних, термінологічних, методичних та інших зв'язків між різними дисциплінами;

4) організацію постійного спостереження та систематичного контролю за розвитком у студентів компетенцій та особистісних якостей у сфері безпеки життєдіяльності, якості профільної підготовки й ефективної корекційно-узгоджувальної роботи зі студентами. Компетенція у сфері безпеки життєдіяльності включає в себе такі характеристики особистості: а) цілісність і повноту уявлення про безпеку життєдіяльності; усвідомлення пріоритетності й важливості забезпечення безпеки у всіх сферах діяльності; спрямованості на створення й організацію безпечних умов трудової діяльності; б) відповідальне та неупереджене ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих; турботливе ставлення до навколишнього середовища; в) присутність умінь і навичок організації безпечної життєдіяльності, здатність передбачення й запобігання небезпек, можливість ідентифікувати небезпеки та оцінювати ризики у своїй професійній діяльності, готовність до запобіжних дій і впровадження заходів щодо усунення небезпек та загроз, здатність і бажання зберігати життя та здоров'я в несприятливих і загрозливих для життя умовах, адекватність та визначеність реакцій на різні небезпечні ситуації з урахуванням власних можливостей і ресурсів; г) здатність успішно витримувати моральні та фізичні навантаження, зберігаючи при цьому психологічну стабільність в умовах надзвичайних ситуацій і небезпек.

Формування в студентів світоглядних основ безпеки життєдіяльності забезпечується під час усього навчання. Але особливе місце в цьому процесі належить дисциплінам циклу безпеки життєдіяльності, зокрема курсу «Безпека життєдіяльності». Згідно з типовою навчальною програмою нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності», завдання її вивчення полягає у формуванні в студентів загальнокультурних і професійних компетенцій, знань, умінь і навичок розв'язувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних і надзвичайних ситуаціях, формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику [9].

Зокрема, дослідники О. Кобилянський, С. Дембіцька, І. Кобилянська вважають, що в процесі підготовки фахівців економічного спрямування потрібно сформувати такі компетенції [10, с. 99]. Загальнокультурні компетенції охоплюють:

– культуру безпеки й ризик-орієнтоване мислення, при якому питання безпеки, захисту й збереження навколишнього середовища розглядаються як найважливіші пріоритети в житті й діяльності людини;

– знання сучасних проблем і головних завдань безпеки життєдіяльності та вміння визначити коло своїх обов'язків з питань розв'язання завдань професійної діяльності з урахуванням ризику

виникнення небезпек, які можуть спричинити НС та призвести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання;

- уміння оцінити середовище перебування щодо особистої безпеки, безпеки колективу, суспільства, провести моніторинг небезпечних ситуацій та обґрунтувати головні підходи й засоби збереження життя, здоров'я та захисту працівників в умовах загрози й виникнення небезпечних та надзвичайних ситуацій;

- здатність приймати рішення щодо безпеки в межах своїх повноважень.

Професійні компетенції за видами діяльності охоплюють:

а) в організаційно-управлінській діяльності:

- здатність орієнтуватися в основних нормативно-правових актах у сфері забезпечення безпеки;
- знання організаційно-правових заходів щодо забезпечення безпечної життєдіяльності та вміння обґрунтувати й забезпечити виконання необхідних заходів з колективної та особистої безпеки;
- уміння забезпечити координацію зусиль виробничого колективу в попередженні виникнення НС та ліквідації їхніх наслідків;

б) у виробничо-технологічній діяльності:

- здатність орієнтуватися в основних методах і системах забезпечення техногенної безпеки, обґрунтовано вибирати відомі пристрої, системи та методи захисту людини й природного середовища від небезпек;

- уміння оцінити сталість функціонування об'єкта господарювання в умовах НС та обґрунтувати заходи щодо її підвищення;

- уміння обґрунтувати та забезпечити виконання комплексу робіт на об'єкті з попередження виникнення НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків.

Практичним прикладом успішного поєднання вищої та професійної освіти й реалізації основних принципів програми «Освіта і професійна підготовка – 2010» є перехід вищих навчальних закладів на триместрову систему навчання, за якою 2 триместри – теоретичні, а один – виробничий. Цей перехід у Вінницькому національному технічному університеті (далі – ВНТУ) здійснено вже більше 10 років тому. Для ефективної координації практичної підготовки студентів; поглиблення спеціальних знань керівників і фахівців різних галузей економіки шляхом підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів; залучення роботодавців до реальної участі в обговоренні та формуванні навчальних планів і програм, здійснення ними аудиту отриманих студентами знань та практичних навичок через участь у державних екзаменаційних комісіях тощо, моніторингу ринку праці в регіонах України, ґрунтовного вивчення потреб та вимог роботодавців різних секторів економіки та сільського господарства щодо сучасних практичних навичок і знань фахівця у структурі ВНТУ був створений Інститут інтеграції навчання з виробництвом.

Багаторічний досвід підготовки студентів у ВНТУ підтвердив змістовність нових форм навчання, які цілком відповідають головним принципам входження в європейський освітній простір, європейським стандартам надання вищої технічної освіти і, як наслідок, створюють студентам нашого університету кращі стартові можливості для завоювання ринку праці. Виробнича діяльність під час робочих триместрів і переддипломної практики дає можливість студентам не лише вдосконалити практичні навички та підвищити кваліфікацію, а й сприяє формуванню професійних компетенцій, необхідних для розв'язання проблем і задач, з якими молоді спеціалісти зустрінуться на виробництві.

Відповідно до цієї системи підготовки фахівців у ВНТУ, яка ефективно поєднала професійну та вищу освіти, була розроблена чотирирівнева система формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності фахівців економічного спрямування [11, с. 124–130]. Перший рівень системи пов'язаний з вивченням безпеки життєдіяльності при отриманні робітничої професії і, з одного боку, дозволяє компенсувати недоліки шкільної освіти, а з іншого – розпочати процес формування в студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку й набуття ними необхідних для майбутньої професійної діяльності за спеціальністю компетенцій, знань, умінь і навичок. Цей рівень є підсистемою початкової професійної підготовки фахівця. Другий рівень пов'язаний із загальною професійною підготовкою у вищому навчальному закладі (бакалавр) і є підсистемою професійної підготовки. Третій рівень (магістр) є підсистемою професійної підготовки фахівця з безпеки життєдіяльності, яка пов'язана з основною фаховою підготовкою у вищому навчальному закладі. Четвертий рівень пов'язаний безпосередньо з професійною діяльністю фахівця економічного спрямування в галузі безпеки життєдіяльності, коли відбувається реалізація принципу неперервності навчання й досягнення поставлених цілей з підвищення якості підготовки в процесі життя.

Четвертий рівень педагогічної системи з формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій дозволяє забезпечити фахівцям можливості оновлення знань і перепідготовку протягом усього життя, у зв'язку з урахуванням нових тенденцій у світі праці та безпечної життєдіяльності, а також у сферах економіки, науки і техніки за допомогою комп'ютерних навчальних програм для дистанційного навчання та професійної атестації. Така диверсифікація моделі педагогічної системи підготовки фахівця з безпеки життєдіяльності забезпечує доступ до різних рівнів освіти. Потрібно також звернути увагу, що ця система передбачає можливість існування інших ключових елементів підготовки фахівця з безпеки життєдіяльності, без оволодіння якими на конкретному етапі розвитку соціуму стає неможливо убезпечити людину від впливу небезпечних та шкідливих факторів.

Проблеми безпеки життєдіяльності кожна людина починає розв'язувати ще на початку свого життя, оскільки вони визначаються її поведінкою. Кожне покоління людей застає суспільство вже на визначеному ступені розвитку. Якщо розглядати процес формування особистості як засвоєння соціальної програми, то його можна позначити як соціокультурний, оскільки культура є спосіб і форма буття людини. Отже, безпеку життєдіяльності потрібно розглядати як категорію культури людини, тому її основною метою освіти має стати формування загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності.

Дослідники Ю. Воробйов, М. Зоріна, Р. Цаліков визначають такі складові елементи культури безпеки: на індивідуальному рівні – світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності й підготовленість кожної людини в галузі безпеки життєдіяльності; на колективному – корпоративні цінності, професійну етику та мораль, підготовленість персоналу в галузі безпеки; на суспільному – традиції безпечної поведінки, суспільні цінності, підготовленість усього населення [12].

Відповідними методами і засобами, що вирішують питання формування культури безпеки життєдіяльності на всіх рівнях, є: на індивідуальному рівні – сімейне виховання, навчання та виховання протягом життя під час вивчення дисциплін циклу безпеки життєдіяльності у школах, вищих навчальних закладах, при підвищенні кваліфікації тощо, а також у громадських організаціях; на колективному – розвиток системи корпоративних цінностей, професійної етики та моралі, підготовка персоналу потенційно небезпечних та інших об'єктів; на суспільно-державному – розвиток загальнонаціональної ідеології безпеки, нормативно-правової бази, удосконалення науково-технічної діяльності в галузі управління ризиками, соціальна реклама з питань безпеки [12].

Культура безпеки є складовою культури організації, яка поєднує загальні цінності, підходи й зразки поведінки, спосіб ведення справ, що визначає особливий характер цієї організації. У розроблених Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ) рекомендаціях визначено, що поліпшення стану безпеки на колективному рівні (на підприємстві, в організації) здійснюється в три етапи: використання пристроїв і систем досконалого технічного контролю, розробка комплексної системи управління безпекою в організації та залучення значної частини персоналу до активної та повсякденної роботи з підвищення рівня безпеки.

З метою підвищення показників діяльності підприємства керівництво має також забезпечувати позитивний вплив виробничого середовища на мотивацію, задоволеність і показники діяльності працівників. Створення належного виробничого середовища, тобто поєднання людських і матеріальних чинників, передбачає врахування багатьох факторів, основними з яких є соціально-економічні, техніко-організаційні та природні. Техніко-організаційні фактори впливають на формування умов праці на робочих місцях, ділянках, у цехах. Серед них виділяють: предмети праці й продукти праці; технологічні процеси; засоби праці; організаційні форми виробництва, праці й управління [13].

Чинний в Україні стандарт ДСТУ ISO 9004:2012 «Управління задля досягнення сталого успіху організації. Підхід на основі управління якістю» (ISO 9004:2009, IDT) застосовується до будь-якої організації незалежно від її розмірів, типу та виду діяльності. Стандартом визначено, що стійкий успіх організації – результат здатності організації досягати своїх цілей та утримуватися на цьому рівні протягом тривалого часу.

За вимогами стандарту керівництво організації має забезпечувати виконання плану розвитку персоналу, згідно з яким контролюється й підвищується рівень компетентності працівників шляхом реалізації таких кроків: визначення потрібного рівня професійної та компетентності на даний момент, у короткостроковій і довгостроковій перспективі; здійснення дій, спрямованих на

підвищення або досягнення визначеного посадовими обов'язками рівня компетентності; аналіз й оцінювання результативності заходів з підтримання та підвищення рівня компетентності; підтримання досягнутого рівня компетентності. До процесу професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців потрібно залучати вищі навчальні заклади, навчальний процес у яких, відповідно, має бути організованим за вимогами стандартів якості.

У стандарті також наголошується, що керівництву організації потрібно виявляти й оцінювати ризики, пов'язані з виробничим середовищем, і вживати заходи щодо зниження ризиків, зокрема розробку відповідних планів дій в умовах НС. Належне виробниче середовище як поєднання людських і фізичних факторів містить творчі методи роботи і можливості для максимальної участі у творчості з метою реалізації потенціалу працівників організації; правила й інструкції з промислової безпеки та використання захисних засобів; психологічні чинники разом з робочим навантаженням і стресовими ситуаціями; розташування робочих місць; побутові приміщення для працівників організації; мінімізацію відходів; температуру, вологість, освітленість, повітря робочої зони; санітарно-гігієнічні заходи, рівні шуму, вібрації та забрудненості. Водночас керівництву організації потрібно забезпечити відповідність виробничого середовища вимогам чинних нормативно-правових актів, зокрема, стандартів з екологічного менеджменту, менеджменту охорони здоров'я та забезпечення безпеки праці [13].

Таким чином, засвоївши дисципліну «Безпека життєдіяльності» майбутні фахівці повинні розглядати безпеку життєдіяльності не лише як систему науково обґрунтованих інженерно-технічних заходів, спрямованих на збереження сталих властивостей навколишнього виробничого середовища й здоров'я людини в умовах інноваційного промислового виробництва, а й розуміти світоглядні основи сучасних проблем життєдіяльності; теоретичні знання про фактори, сутність і структуру безпеки життєдіяльності; мати психологічні знання обсягом, що забезпечує розуміння ними проблем особистої, суспільної та державної безпеки, життя й способів особистої підготовки до їхнього розв'язання; набути вміння і навички щодо виявлення та запобігання небезпек, забезпечення особистої й громадської безпеки; бути компетентним у сфері безпеки та готовим до безпечної поведінки. Для цього студенти в процесі фахової підготовки мають обов'язково усвідомити необхідність застосування системного підходу до аналізу понятійно-категоріального апарату безпечної життєдіяльності: «діяльність», «небезпека», «безпека», «ризик», «сталий розвиток» і взаємозв'язків між ними. Крім того, необхідно звернути увагу на практичну підготовку студентів до раціональних дій у НС, формування у них компетентності в галузі безпеки життєдіяльності та готовності до безпечної поведінки, зокрема, закінчення курсів Товариства Червоного Хреста України з навчання населення наданню першої допомоги, отримання посвідчень про присвоєння групи з електробезпеки тощо. Під час навчання потрібно також приділити увагу питанням удосконалення розумової діяльності, розвитку пам'яті, уваги, тобто всього того, що сприяє прийняттю адекватних рішень людиною, яка перебуває в умовах екстремальної ситуації [14].

Висновки

Результати проведених досліджень відповідають основним висновкам монографії Н. Кулалаєвої, В. Михайлюка, О. Мармазинського про актуальність формування компетентностей, знань, умінь і навичок з безпеки життєдіяльності в студентів вищих навчальних закладів як на етапі здобуття освіти, так і під час трудової та повсякденної діяльності в майбутньому, що зумовлено зростанням кількості та небезпеки екологічних і техногенних катастроф, які створюють потребу пошуку нових принципів співіснування людини з довкіллям [15]. Відповідно до цього, випускники вищих навчальних закладів повинні мати світогляд, рівень якого дозволяє їм орієнтуватися у швидкозмінному середовищі, аналізувати небезпечні об'єкти та явища в усіх їхніх проявах, оцінювати ризики, прогнозувати найближчі й віддалені наслідки НС; уміти орієнтуватися в небезпечних ситуаціях, захистити себе та своїх близьких від їхніх несприятливих впливів. Важливо сформувати в майбутніх фахівців потребу формування компетентності з безпечної життєдіяльності протягом усього життя. Тоді сучасне суспільство споживання зможе рухатися в напрямку створення суспільства особистостей безпечного типу, що керуються розумом, а головна роль у цьому процесі належить освітній галузі та вищим навчальним закладам зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний інформаційний сервер Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : undicz.mns.gov.ua/
2. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : social.org.ua/activity/profilactika.
3. Урядовий портал: МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : kmu.gov.ua/control/uk/.../article?art.
4. Сапронов В. В. Идеи к общей теории безопасности [Электронный ресурс] / В. В. Сапронов // ОБЖ. Основы безопасности жизнедеятельности. – 2007. – № 1–3 – Режим доступа : [obzh.rf/data/documents/sapronov_ teoriya.pdf](http://obzh.rf/data/documents/sapronov_teoriya.pdf).
5. Кожневский Л. Ф. Секьюритология как научная дисциплина / Л. Ф. Кожневский. – Київ–Дніпропетровськ, 2007. – С. 401–412.
6. Писарь О. В. Безопасность личности как целостное интегральное качество / О. В. Писарь // Известия Южного федерального университета. Педагогические науки. – 2008. – № 12. – С. 47–56.
7. Головкин М. В. Компетентностный подход в развитии культуры личности учащихся в условиях дополнительного образования / М. В. Головкин // Образование и саморазвитие. – 2007. – № 2. – С. 37–41.
8. Писарь О. В. Технология формирования личной безопасности студентов технического вуза на основе компетентностного подхода / О. В. Писарь, Н. Б. Пугачева // Вестник НЦ БЖД: научно-методический и информационный журнал. – Казань, 2010. – № 1(3). – С. 36–44.
9. Типові навчальні програми нормативних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист». – К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. – 72 с.
10. Кобилянський О. В. Теоретичні засади формування компетенцій з безпеки життєдіяльності у студентів економічних спеціальностей : [монографія] / Кобилянський О. В., Дембіцька С. В., І Кобилянська М. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 264 с.
11. Кобилянський О. В. Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах : [монографія] / Кобилянський О. В. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 590 с.
12. Кобилянська І. М. Формування у майбутніх фахівців-економістів культури безпеки / І. М. Кобилянська, О. В. Кобилянський // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2015. – С. 42–49. – (Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти ; вип. 7 ; ч. 2.).
13. Кобилянський О. В. Практичні аспекти формування компетентності фахівців / О. Кобилянський, І. Кобилянська // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2014. – С. 120–124. – (Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти ; вип. 6 ; ч. 2.).
14. Мошкин В. Н. Методы, закономерности и принципы воспитания культуры личной безопасности / В. Н. Мошкин // ОБЖ. – 2001. – № 2. – С. 14–20.
15. Кулалаева Н. В. Виховна складова педагогіки безпеки : [монографія] / Кулалаева Н. В., Михайлюк В. О., Мармазинський О. А. – Миколаїв : НУК, 2013. – 354 с.

REFERENCES

1. Ofitsiyniy informatsiyniy server Ukrainkoho naukovo-doslidnoho instytutu tsyvilnoho zakhystu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : undicz.mns.gov.ua/
2. Fond sotsialnoho strakhuvannya vid neshchasnykh vypadkiv na vyrobnytvstvi ta profesiynykh zakhvoriuvan Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : social.org.ua/activity/profilactika.
3. Uriadoviy portal: MVS Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : kmu.gov.ua/control/uk/.../article?art.
4. Sapronov V. V. Idei k obschey teorii bezopasnosti [Elektronnyiy resurs] / V. V. Sapronov // OBZh. Osnovy bezopasnosti zhiznedeyatelnosti. – 2007. – № 1–3 – Rezhim dostupa : [obzh.rf/data/documents/sapronov_ teoriya.pdf](http://obzh.rf/data/documents/sapronov_teoriya.pdf).
5. Kozhenevskiy L. F. Sekyuritologiya kak nauchnaya distsiplina / L. F. Kozhenevskiy. – KiYiv–DnIpropetrovsk, 2007. – S. 401–412.
6. Pisar O. V. Bezopasnost lichnosti kak tselostnoe integralnoe kachestvo / O. V. Pisar // Izvestiya Yuzhnogo federalnogo universiteta. Pedagogicheskie nauki. – 2008. – № 12. – S. 47–56.
7. Golovko M. V. Kompetentnostnyiy podhod v razvitii kulturyi lichnostnoy bezopasnosti uchaschihsya v usloviyah dopolnitelnogo obrazovaniya / M. V. Golovko // Obrazovanie i samorazvitie. – 2007. – № 2. – S. 37–41.
8. Pisar O. V. Tehnologiya formirovaniya lichnoy bezopasnosti studentov tehničeskogo vuza na osnove kompetentnostnogo podhoda / O. V. Pisar, N. B. Pugacheva // Vestnik NTs BZhD: nauchno-metodicheskiy i informatsionnyiy zhurnal. – Kazan, 2010. – № 1(3). – S. 36–44.
9. Tipoviy navchalniy prohramy normativnykh dystsyplin «Bezpeka zhyttiediialnosti», «Osnovy okhorony pratsi», «Okhorona pratsi v haluzi», «Tsyvilnyi zakhyst». – K. : Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, 2011. – 72 s.
10. Kobyljanskyi O. V. Teoretychni zasady formuvannya kompetentsii z bezpeky zhyttiediialnosti u studentiv ekonomichnykh spetsialnostei : [monohrafiia] / Kobyljanskyi O. V., Dembitska S. V., I Kobyljanska M. – Vinnytsia : VNTU, 2014. – 264 s.
11. Kobyljanskyi O. V. Teoretyko-metodychni osnovy navchannya bezpeky zhyttiediialnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostei u vyshchykh navchalnykh zakladakh : [monohrafiia] / Kobyljanskyi O. V. – Vinnytsia : VNTU, 2012. – 590 s.
12. Kobyljanska I. M. Formuvannya u maibutnikh fakhivtsiv-ekonomistiv kultury bezpeky / I. M. Kobyljanska, O. V. Kobyljanskyi // Naukovi zapysky. – Kirovohrad : RVV KDPU imeni V. Vynnychenka, 2015. – S. 42–49. – (Serii: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity ; vyp. 7 ; ch. 2.).
13. Kobyljanskyi O. Praktychni aspekty formuvannya kompetentnosti fakhivtsiv / O. Kobyljanskyi, I. Kobyljanska // Naukovi zapysky. – Kirovohrad : RVV KDPU imeni V. Vynnychenka, 2014. – S. 120–124. – (Serii: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity ; vyp. 6 ; ch. 2.).
14. Moshkin V. N. Metody, zakonovernosti i printsipyi vospitaniya kulturyi lichnoy bezopasnosti / V. N. Moshkin //

OBZh. – 2001. – № 2. – С. 14–20.

15. Kulalaieva N. V. Vykhovna skladova pedahohiky bezpeky : [monohrafiia] / Kulalaieva N. V., Mykhailiuk V. O., Marmazynskiy O. A. – Mykolaiv : NUK, 2013. – 354 s.

О. В. Поліщук¹
С. В. Репінський¹
А. В. Слабкий¹

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

¹Вінницький національний технічний університет

Показано актуальність отримання знань з безпеки життєдіяльності студентами й розглянуто підходи та способи поліпшення навчального процесу як основи формування компетентності студентів у цій сфері. Висвітлено основні результати навчання студентів за типовою навчальною програмою і запропоновано напрямки розширення кругозору студента як особистості й члена суспільства.

Об'єкт дослідження – рівень компетентності студентської молоді з безпеки життєдіяльності.

Мета роботи – визначення шляхів і способів підвищення ефективності навчального процесу для отримання достатнього рівня компетентності студентів з безпеки життєдіяльності.

Актуальність й особливості формування особистої безпеки студентів вищої школи як на етапі отримання освіти з технічного профілю, так і під час трудової й повсякденної діяльності в майбутньому, зумовлені зростанням кількості та завданої шкоди від екологічних і техногенних катастроф, створюють необхідність пошуку нових принципів співіснування людини з навколишнім середовищем. Випускник вищої школи технічного профілю повинен мати світогляд, рівень якого дозволить йому орієнтуватися в швидкозмінному середовищі, аналізувати небезпечні об'єкти, явища в усіх їхніх проявах, оцінювати ризики, прогнозувати найближчі та віддалені наслідки надзвичайних подій, уміти орієнтуватися в небезпечних ситуаціях, захистити себе і своїх близьких від несприятливих впливів. Тоді сучасне суспільство споживання зможе рухатися в напрямку створення суспільства особистостей безпечного типу, що керуються розумом, а головна роль у цьому процесі належить освітній галузі та вищим навчальним закладам зокрема.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, студент, безпека в надзвичайних ситуаціях, освіта, компетенція.

Поліщук Олександр Васильович – кандидат технічних наук, доцент, e-mail: A_V_Polishchuk@ukr.net, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Репінський Сергій Володимирович – кандидат технічних наук, доцент, e-mail: repinsky@mail.ru, доцент кафедри технології і автоматизації машинобудування.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Слабкий Андрій Валентинович – кандидат технічних наук, e-mail: slabkiyandrey@gmail.com, доцент кафедри галузевого машинобудування.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

O. V. Polishchuk¹,
S. V. Repinsky¹,
A. V. Slabkiy¹

FORMATION OF COMPETENCE OF LIFE SAFETY OF UNIVERSITY STUDENTS

¹Vinnitsia National Technical University

The relevance of gaining knowledge by students and approaches and methods to improve the learning process as base of formation of students' life safety competence have been shown in the article. The main results of student learning for typical curriculum have been considered. There have been proposed the directions of expansion outlook of student as individual and member of society.

The research object of the paper is the level of students' life safety competence.

The purpose of the work is determining ways and methods of improving the efficiency of educational process to obtain sufficient level of students' life safety competence.

The relevance and features of forming the personal safety of high school students during education and in the work-place and everyday activities further have been caused by the growth of the number and danger of environmental and technological disasters that create a need for search for new concepts of human coexistence with the environment.

The graduate from high school of technical profile must have level outlook which will allow him to be guided in the widely-divergent environment, to analyze dangerous objects, phenomenon in all its forms, to evaluate the risks, to predict the nearest and term consequences of incidents, to be able to be guided in dangerous situations, to protect himself and his native people from the adverse effects.

Therefore it is important to form the need for the personal safety as basis of self-improvement and self-development of a student, as a future full member of society.

Keywords: life safety, student, safety in emergencies, education, competence.

Polishchuk Oleksandr V. – Cand. Sc. (Eng.), Assistant Professor, e-mail: A_V_Polishchuk@ukr.net, Assistant Professor of the Chair of Life Safety.

Vinnitsia National Technical University, Ukraine, Vinnitsia.

Repinskyi Sergii V. – Cand. Sc. (Eng.), Assistant Professor, e-mail: repinsky@mail.ru, Assistant Professor of the Chair of Technology and Automation of Mechanical Engineering.

Vinnitsia National Technical University, Ukraine, Vinnitsia.

Slabkiy Andrii V. – Cand. Sc. (Eng.), Assistant Professor, e-mail: slabkiyandrey@gmail.com, Assistant Professor of the Chair of Mechanical Engineering.

Vinnitsia National Technical University, Ukraine, Vinnitsia.

**А. В. Полищук¹,
С. В. Репинский¹,
А. В. Слабкий¹**

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ ПО БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ У СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

¹Винницкий национальный технический университет

Показана актуальность получения знаний по безопасности жизнедеятельности студентами и рассмотрены подходы и способы улучшения учебного процесса как основы формирования компетентности студентов в этой области. Рассмотрены основные результаты обучения студентов по типовой учебной программе и предложены направления расширения кругозора студента как личности и члена общества.

Объект исследования – уровень компетентности студенческой молодежи по безопасности жизнедеятельности.

Цель работы – определение путей и способов повышения эффективности учебного процесса для получения достаточного уровня компетентности студентов по безопасности жизнедеятельности.

Актуальность и особенности формирования личной безопасности студентов высшей школы как на этапе получения образования по техническому профилю, так и в процессе трудовой и повседневной деятельности в дальнейшем обусловлены ростом количества и опасности экологических и техногенных катастроф, создают необходимость поиска новых принципов сосуществования человека с окружающей средой. Выпускник высшей школы технического профиля должен иметь мировоззрение, уровень которого позволит ему ориентироваться в широко-вариативной обстановке, анализировать опасные объекты, явления во всех их проявлениях, оценивать риски, прогнозировать ближайшие и отдаленные последствия чрезвычайных событий, уметь ориентироваться в опасных ситуациях, защитить себя и своих близких от неблагоприятных воздействий. Тогда современное общество потребления сможет двигаться в направлении создания общества людей безопасного типа, которые руководствуются разумом, а главная роль в этом процессе принадлежит сфере образования и высшим учебным заведениям в частности.

Ключевые слова: безопасность жизнедеятельности, студент, безопасность в чрезвычайных ситуациях, образование, компетенция.

Полищук Александр Васильевич – кандидат технических наук, доцент, e-mail: A_V_Polishchuk@ukr.net, доцент кафедры безопасности жизнедеятельности и педагогики безопасности.

Винницкий национальный технический университет, Винница.

Репинский Сергей Владимирович – кандидат технических наук, доцент, e-mail: repinsky@mail.ru, доцент кафедры технологии и автоматизации машиностроения.

Винницкий национальный технический университет, Винница.

Слабкий Андрей Валентинович – кандидат технических наук, e-mail: slabkiyandrey@gmail.com, доцент кафедры отраслевого машиностроения.

Винницкий национальный технический университет, Винница.